
SUOMEN YRITTÄJIEN LAUSUNTO VALINNANVAPAUDEN LAAJENTAMISEEN

Suomen Yrittäjät kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä valinnanvapauden laajentamisesta ja virkamiesten laatimasta valinnanvapausmallista.

Enemmistö kannattaa valinnanvapautta

Suomen Yrittäjät jakaa hallituksen sote-uudistukselle asettamat tavoitteet. Sote-uudistuksen tulee kaventaa ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja saatavuutta sekä hillitä kustannuksia.

Tavoitteita ei kuitenkaan saavuteta hallintorakenteita muuttamalla. Tarvitaan rohkeaa toimintatapojen uudistamista, mikä on mahdollista vain avoimen kustannus- ja laatuvertailun sekä terveen kilpailun avulla. Tästä syystä valinnanvapaus on koko sote-uudistuksen tärkein elementti. Sen myötä voidaan lisätä sote-palveluiden laatua ja tehokkuutta ja edistää innovaatioiden leviämistä.

Valinnanvapaus pitää toteuttaa kattavasti, jotta asiakkaan vaikutusvalta häntä koskeviin palveluihin kasvaa. Useat tutkimukset kertovat, että tämä on myös kansalasten tahto. Esimerkiksi vuonna 2014 Aula Research Oy tekemässä kyselytutkimuksessa valinnanvapautta kannatti

- 72 % kansalaisista
- 66 % kuntapäätäjistä
- 68 % sote-vaikuttajista.

Yrittäjyys ja pk-yritysten toimintamahdollisuudet varmistettava

Suomen Yrittäjät korostaa, että maan hallituksen tulee pitää kiinni kesäkuussa 2016 tekemästään linjauksesta, jonka mukaan valinnanvapausjärjestelmä luodaan niin, että pienten ja keskisuurten yritysten mahdollisuudet tarjota palveluita turvataan.

On kriittistä alan yrittäjyyden varmistamiseksi ja monipuolisen kilpailun turvaamiseksi, että myös pienille toimijoille jää mahdollisuuksia. Valinnanvapausjärjestelmä pitää siksi luoda tavalla, joka mahdollistaa pk-yritysten mahdollisimman laajamittaisen toiminnan. Suomen Yrittäjät on esittänyt keskustelun pohjaksi oman mallinsa ja on valmis osallistumaan Suomen valinnanvapausmallin kehittämiseen.

Valinta mahdollistettava palvelukohtaisesti

Valinnanvapausmallin tulee olla kaksivaiheinen. Ensimmäiseksi asiakas valitsee peruspalveluidensa tuottajan. Tämän valinnan asiakas tekee jo ennen kuin hänellä on palvelujen tarvetta. Palveluntuottaja saa listautumisen myötä perusrahoituksen, jolla hänen tulee tuottaa asiakkaalle peruspalvelupaketti. Peruspalvelupaketin tulee olla suppea ja sisältää vain käytetyimmät palvelut, jotta

- asiakkaan valinnanvapaus on mahdollisimman vahva
- myös pienemmän asukasmäärän alueille syntyy useita erilaisia peruspalvelujen tuottajia
- kotimaiset pk-yritykset voivat toimia peruspalvelujen tuottajina.

Kun asiakkaalle syntyy tarve peruspalveluihin kuulumattomiin, mutta valinnanvapauden piiriin kuuluviin lisäpalveluihin, hakee peruspalvelujen tuottaja asiakkaalle tarvittaviin palveluihin oikeuttavan palvelu-/asiakassetelin. Asiakas saa valita uudelleen tällaisen palvelun tuottajan.

Palvelu-/asiakassetelijärjestelmä mahdollistaa

- yksinkertaisten ja paljon käytettyjen palvelujen kohdalla palveluseteliprosessin automatisoinnin
- järjestäjän viranhaltijapäätöksenä tekemän palvelutarvearvioinnin ja päätöksen tarvittaessa
- pk-yrittäjyyden ja itsenäisten ammatinharjoittajien toiminnan sote-toimialalla
- palvelujen tuotteistamisen palveluketjuiksi ja yhtenäisen kustannuslaskennan
- avoimen vertailun, seurannan ja kehittämisen sähköisen järjestelmän tuottaman tiedon myötä.

Virkamiesten valinnanvapausmalli kelpo pohja, mutta vaatii kehitystä

Suomen Yrittäjien mielestä virkamiestyöryhmän esittämässä mallissa on hyviä elementtejä, mutta sellaisenaan malli

- ei toteuttaisi valinnanvapautta kattavasti koko Suomessa
- vaarantaisi sote-toimialan yrittäjyyden ja pk-yritysten tulevaisuuden.

Suomen Yrittäjät esittää, että malliin on jatkovalmistelussa tehtävä ainakin seuraavat muutokset:

Asiakasseteli kaikkiin omatiimin ulkopuolisiin peruspalveluihin heti

Palveluseteliä muistuttava asiakasseteli on valinnanvapauden toteuttamisvälineenä hyvä. Myös toimintalogiikka vaikuttaa hyvältä.

Virkamiehet esittävät, että ensimmäisessä vaiheessa maakunnalla olisi velvollisuus ottaa käyttöön asiakasseteli kotiin annettavissa palveluissa. Maakunta voisi halutessaan ottaa setelin käyttöön myös muissa palveluissa. Toisessa vaiheessa maakunnan velvollisuutta käyttää asiakasseteliä laajennettaisiin.

Suomen Yrittäjien mielestä maakunta pitää velvoittaa käyttämään asiakasseteliä huomattavasti laajemmin heti alussa, hallituksen linjauksen mukaisesti kaikissa omatiimin ulkopuolisissa perustason palveluissa (muissa kuin erityisvaativissa terveystalouksissa; sisältäen kuvantamista, laboratorio- ja päiväkirurgiaa) ja soveltuvin osin erikoistason palveluissa. Muuten iso osa peruspalveluista jää valinnanvapauden ulkopuolelle, mikä on vastoin hallituksen tekemiä linjauksia.

Asiakassetelin rohkean ja laajan käytön puolesta puhuvat myös palvelusetelistä saadut hyvät kokemukset, joita ovat tutkineet muun muassa Suomen Yrittäjät ja Kuntaliitto. Etlä toteaa Huomioita sote-uudistuksesta -muistiossaan (nro 40, 12.11.2015), että ”palvelusetelien käyttöä rohkeasti laajentamalla olisi mahdollisuus saada aikaan yhtä aikaa säästöjä ja lisää tietoa valinnanvapauden vaikutuksista.”

Asiakassetelin käytön rajoittamisessa vaarana on myös, että maakunnat siirtäisivät kuntien nyt palvelusetelillä järjestämää tuotantoa omaksi tuotannoksi. Jos näin käy, valinnanvapaus supistuu ja paikallinen yrittäjyys kärsii. Pahimmallaan edessä on dramaattinen yrittäjyyskato. Näin tapahtui sairaankuljetusyrityksille, kun ensihoidon järjestämistä siirrettiin kunnilta sairaanhoitopiireille.

Omatiimi pysyväksi minimiksi suoran valinnan paketille

Valinnanvapausmalli tulee laatia niin, että virkamiestyöryhmän esittämä omatiimi voi toimia suoran valinnan palvelujen perusyksikkönä pysyvästi. Suoran valinnan piiriin kuuluvan palvelupaketin vähimmäiskokoa ei ole syytä muuttaa mahdollisen siirtymäajan jälkeen, eikä antaa maakunnalle valtaa päättää vähimmäiskoosta.

Jos omatiimien sijasta suoran valinnan palvelujen perusyksiköksi valitaan sote-keskus, luodaan samalla markkinat vain isoille toimijoille. Nykyisiä terveyskeskuksia vastaavien sote-keskusten perustaminen ei käytännössä ole mahdollista pk-yritykselle. Lisäksi kynnys paikalliselle tarjonnalle nousee niin korkeaksi, että syrjäseuduille ei synny tarjontaa.

Mats Brommelsin vetämän valinnanvapaus-työryhmän 15.3.2016 julkaistussa väliraportissa todetaan sote-keskuksiin pohjautuvan valinnanvapauden uhkana, että kilpailu keskittyisi asutuskeskuksiin. Tällöin harvaan asutut alueet eivät hyötyisi valinnanvapaudesta, mikä voi heikentää

yhdenvertaisuutta. Tätä pohdittaessa pitää muistaa, että noin 80 prosenttia Suomen kunnista on alle 20 000 asukkaan kuntia, lähes puolet alle 5 000 asukkaan ja noin 2/3 alle 10 000 asukkaan kuntia. Palvelurakenteet tulee määrittää tavalla, joka edistää pienimuotoista, pienten kuntien asukkaiden hyvinvoinnin kannalta välttämätöntä tuotantotoimintaa

Maakunnalle ei liikaa harkintavaltaa valinnanvapauden toteuttamiselle

Valinnanvapauden pitää toteutua yhtä kattavasti koko Suomessa. Yksittäisille maakunnille ei tule antaa liikaa harkintavaltaa valinnanvapauden toteuttamisessa tai peruspalvelupaketin suuruuden määrittelyssä.

KKV:n tekemän raportin mukaan Ruotsissa valinnanvapauden haasteena ollut erilainen kehitys eri puolilla maata on osin johtunut juuri maakunnille jätetystä liian laajasta harkinnanvallasta. Kaikki maakäräjät eivät ole olleet yhtä kiinnostuneita valinnanvapausjärjestelmästä, ja osa otti sen käyttöön lakimuutoksen velvoittamana.

Julkisen vallan käyttö kuuluu järjestäjälle

Toimivalle valinnanvapaudelle on välttämätöntä ehdoton kilpailuneutraaliteetti ja neutraali palveluohjaus. Päätös palvelutarpeesta eli portinvartijan rooli kuuluu palveluiden järjestäjälle. Se on osa julkisen vallan käyttöä. Yrittäjien näkemyksen mukaan järjestäjä ei voi delegoida tätä valtaa palvelulaitokselle eli vain yhdelle tuottajalle.

Delegoinnin sijasta valinnanvapauden piiriin kuuluvissa palveluissa palvelutarvearvio ja päätös palvelun myöntämisestä tulee toistuvissa, rutiininomaisissa ja/tai edullisissa palveluissa digitalisoida ja automatisoida. Se on kuitenkin aina luonteeltaan julkisen vallan käyttöä. Harkintaa edellyttävät, merkittävät päätökset kuuluvat järjestäjälle ja niitä tekevien henkilöiden tulee olla järjestäjän palveluksessa.

Jos valinnanvapauden piiriin kuuluvissa palveluissa kuitenkin halutaan delegoida järjestäjän julkisen vallan käyttöä, palvelutarvearvioita ja päätöksiä, pitää sitä delegoida kaikille tuottajille samojen perusteiden mukaan.

Kilpailulla on myönteinen vaikutus sote-palveluihin

Kuten KKV:n tekemissä arvioissa ja hallituksen sote-uudistuksen tausta-aineistoissa todetaan, on uudemmassa empiirisessä tutkimuksessa vahvistunut näyttö siitä, että sote-palvelut ovat laajasti talouden yleisten lainalaisuuksien piirissä ja että kilpailulla on tuottavuuden paranemisen kautta olennaisissa seikoissa positiivinen vaikutus johtamiseen sekä terveydenhuollon vaikuttavuuteen.

Terveen kilpailun tuominen sote-palveluihin onnistuu lisäämällä rohkeasti valinnanvapautta. Samalla pitää varmistaa, että syntyy toimivat markkinat. Maakunnille tuleekin osana järjestämisvastuuta antaa myös vastuu huolehtia sote-palvelumarkkinoiden kehittymistä.

Suomen Yrittäjät

Lisätietoja: elinkeinoasioiden päällikkö Susanna Kallama,
puh. 040 587 2445, susanna.kallama@yrittajat.fi

www.yrittajat.fi/valinnanvapaus

Liitteet: Sote-alan yritys rakenne